

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Jesus Kortabitarte Madariaga Korta
Gernika-Lumo,
Bizkaia
(1927-2016)

Aurkibidea

Biografia

Tren-geltokiko plazan jaio zen, banketxearen gainean. Ama Ajangizkoa zuen eta aita gernikarra, notariako langilea. Umetan, karmeldarren ikastetxean eta Pasealekuko eskoletan ibili zen Bareñorenean kontabilitatea ikasi arte. Bonbardaketa bezperatik Burgoan egon zen, eta han harrapatu zuen erasoak itaurrean zebilela. Etxe barik gelditu zirenez, 3 urtez Kortezubiko Lendaganen egon ziren. Gernikara bueltatu zirenean, San Juan kalera joan ziren bizitzen. 16 urterekin, aitarekin eta anaiarekin notariotzan hasi zen lanean eta bertan egon zen 77 urtera arte; gerora, bere semeak ere ogibide bera jarraitu zuen. Gaztetan futboleko jokatu zuen Gernikako taldean eta Alavesen. Bere emazte [Kruzita Etxabegaz](#) batera egin genion elkarrizketa.

Zintak

GER-077

- **Proiektua:** Gernika-Lumoko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2011-06-07
- **Iraupena:** 59 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiola, Nerea
- **Transkribatzailea(k):** Gisasola, Karmen - Goiria Mendiola, Nerea

GER-078

- **Proiektua:** Gernika-Lumoko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2011-06-07
- **Iraupena:** 36 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

Pasarteak

1. Tren-geltoki ingurua

- **Erref:** GER-077/002
- **Iraupena:** 0:00:45. **Hasi:** 00:04:39. **Bukatu:** 00:05:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)

Laburpena:

Jesus tren-geltoki ondoan jaio zen, gaur egun banketxea dagoen tokian. Inguru hartan egon ziren dendak-eta aipatzen ditu.

Transkripzioa

- Hantxe bai. Parajie, bertan. Boliña Zaharra klaro oin. Lehen ez zan egon baiñe edifizixo bat izen zan dana, ha dana. Han eon zan "La Gloria y El Sol, Blasco, la imprenta de Goitia", Goitiako harek liburuek-eta saltzen Domingo Legarra, ultramarinos, bai, han.
- Eta noz jaixo ziñen?
- Noiz?
- Bai.
- Abenduen hogeta lauen mille bederatzirehun ta hogeta zazpizen. "Ochenta y tres años".
- Lau eitteko Gabonetan.
- Gabonetan lau.

2. Kortabitartetarrak notariotzan

- **Erref:** GER-077/003
- **Iraupena:** 0:02:03. **Hasi:** 00:05:24. **Bukatu:** 00:07:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Beste batzuk

Laburpena:

Aita gernikarra zuen eta ama Ajangizkoa. Bere etxeok bere egin dute lana notariotzan: bere aitak, bere anaiak, Jesusek berak, bere semeak eta ilobak. Lehen notariotza Andra Maria eliza ondoko txaletean egon zen.

Transkripzioa

- Eta ama ta aitxe nungoak euki zenduzen?
- Jesus: Aitte gernikerra. Ama Ajangizkoa.
- Kruzita: Bixek, hurrekoak.
- Bai baiña ama baserritxarra? Aitte ez?
- Jesus: Aitte ez. Aittek notarixan eitten eban biher. Gero ni ta nire anaixie ta nire semie...
- Kruzita: anak hantxe notarixen.
- Eta zuen familixe zelan sartu zan ba notarixen? Nik beti ezetu dotez Kortatarrak, notarixen.
- Jesus: Bai. Bueno ba zelan sartu zen? Ba, aitte hasi zen han biherrien, ta

gero aitte. Aitte hil zanién, Juanito soldadutzen egon zan. Ta gero ni joan nitzen. Ta, gero nire semie ta gero ba...

- Kruzita: Loba bat be bai.
- Jesus: Loba bat be bai. Bai. Nire anaixien alabie. Marisol. Hantxe dauz Kortabitarte.
- Beti eon da leku bardiñien notarixe?
- Jesus: Ez. Notarixe ni sartu nitzenien, Andra Marixeko eleizie? Han goiko partien dau etxe bat, txalet bat, txalet bat. Nabor dentistie zan, berak ein eban ha. Bueno Ortiz ein eban. Lehengo notarixue ariñau, Aurelio Ortiz baiña gero, Aurelio Ortiz joan zanién Bilbora, Naborrek erosi otsan etxie. Ta oin berak ipiñi eban han gabinetie: Nabor. Nabor Pardo, Victor Nabor Pardo. Ta gero haixe, eurrera segidu. Oin notarixe, oindiño hemen dau, anbulatorixoan beste partien.
- Kruzita: Hor, bakizu nun dauen?
- Bai. Orduen zuk, hemengo inguruko danak eukiko zenduzen fitxeta saso baten?
- Jesus: Hemengoak eta Mungialdekoak eta buelta osue. Dana.
- Kruzita: Ni gero, exilieta egon nitzen, bonbardeo ostien exilieta Frantzixen.
- Jesus: Frantzixen joan zan hau.

3. Notariako lan denak eskuz

- **Erref:** GER-077/004
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:07:27. **Bukatu:** 00:09:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Beste batzuk

Laburpena:

Notariako lanak zeintzuk izaten ziren kontatzen du. gaur egungo lan bera egiten zen. Alde bakarra aurrerapenetan dago, lehen dena egiten baitzen eskuz. 1943. urtean hasi zen lanean eta 77 urtera izan arte aritu zen bertan lanean.

Transkripzioa

- Ta notarixan ze biher eitten zendun? Zein zan bihera?
- Bihera? Ba kasu baterako: erosten bada pisu bet, klaro saltzaillie ta erosten dabena, bixek joaten die hara. Eitten dabe dokumentu bet notarixuen aurrien. Klaro notarixue ni ez naz. Ni biherrera. Bueno, ezetu edo jentie ta bueno. Han eitten da tratue. Neuk emoten dot, honenbeste diru ta zuk hartu dozu habitaziñoa. Notarixoak firmeu te kittu. "Al archivo".
- Oin eitxen dan moduen?
- Bardin-bardin. Oin be holan eitten da.
- Kruzita: Baia oin ordenadoraz eitten da asko. Baia bueno, lehen.
- Eskuz, dana eitten zan. Eskuz, dana. Ene, ha zan bihera! Madre! Ta letra ona euki biher. Leiduteko, letra ona, leiduteko. Ta ortografixe ta dana, klaro. Oin, makiñie tri-tri-tri, ta pun.
- Ta zu baiño zaharratxuak, askok ez eben jakingo, baserriko askok-eta idazten-eta?
- Anaixie nire anaixe, lau urte ni baiño zaharraua eon zan. Ba bixok.
- Ez baiña diñot, hara joaten zan jente askok ez ebala jakingo idazten bez?
- Kruzita: A klaro. Baserriko jentiek, idazten bez askok. Firmetan-ta atzamarragaz.

- Ez, ez. Nire sasoiari bai. Bai, bai. Ni sartu nitzen "el año, cuando yo tenía dieciséis años, pues el cuarenta y tres-cuarenta y cuatro por ahí".
- Hamaseigaz sartu zifren notarixen?
- Bai. "Y, retirar con setenta y" Osea, hirurogeta hamazazpiaz erretireu, jubileu.
- Hirurogeta hamazazpi?
- Hamazazpi. "Siete, siete", ointxe arte.

4. Auzo edo kale bakoitzak bere San Juan sua

- **Erref:** GER-077/006
- **Iraupena:** 0:01:34. **Hasi:** 00:10:57. **Bukatu:** 00:12:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » San Juan
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Kaleak, plazak

Laburpena:

<p>Kruzitak bere etxe ingurua eta San Juan Ibarra ingurua baino ez du gogoan umetako kontuak gogoratzerakoan, ez ziren beste inora joaten. Jesusek beraien etxe ondoan, tren-geltokiko plazan egiten zuten San Juan sua dakar gogora. Bakoitzak bere sua egiten zuen, auzo eta kale bakoitzak berea.</p>

Transkripzioa

- Kruzita: Nik egixe esan neure kalekoa dekot. San Juan Ibarra ta Ocho de enero; baze, horko partetik bizi giñen, San Juen elizien aurrien. San Juan elizie erre ein zen. Ta nik horkoa bakarrik. Nik beste Gernikeko akordurik urten be ez, hortik.
- Jesus: Gaztie, zenbat urte izengo aben, ba?
- Kruzita: Hau bai. Honek gehixau.
- Jesus: Ni be asko ez. Bai ni akordeten naz San Juan suek-eta eitten. Erramak eta dana hara presara harek arbolak ebaitten-ta. San Juan suek-eta. Gero, gorde eitten gendun erramak estaziñoan. Han kotxeratan, hantxe erramak. Ta bata bestieri listo lapurretan eitteko erramak, gero sue eitteko. Ta han ibiltten izen giñen ba pelieka. Ba bueno, estaziñoan San Juan suek eta.
- Ta San Juan suek, zer eitten zan, bat bakarrik edo bakotzak berena?
- Jesus: Bakotzak beren barrixoan. Beren kalien edo barrixadaxuen ba hantxe. Guk estaziñoakoak, hantxe plaza handixen eitten gendun han suek.
- Kruzita: Gure barrixoan, San Juan Ibarren eitten zan.
- Jesus: San Juan Ibarren. Gero egoten zan beste bat, hemen aiuntamentuan aurrien. Hantxe txistuegaz ta aingeru guztixekin bueltakata berebilletak-eta eoten zien.
- Ezer kantetan zenduen San Juan suetan?
- Jesus: Ez.

5. Eskolako "kalbak" eta maisuak

- **Erref:** GER-077/014
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:24:20. **Bukatu:** 00:25:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

Karmeldarretan 7-8 urtera arte egon ziren mutilak, gero pasealekuko eskoletara joaten ziren. "Kalbak" egiten zituzten noizean behin. Behin futboleko jolasten joan ziren eta maisuak harrapatu egin zituen. Don Manuel Alonso, don Mauro Garan eta don Feliciano aipatzen ditu.

Transkripzioa

- Karmelittetan mutillek be egon ziñien?
- Bai, mutillek be bai.
- Askorik ez, ezta? edo
- Gaztiek. Ba umiek; Ba zazpi-zortzi urtera artien. Gero handik, eskolatara pasetan giñen. Bai.
- Eta gusture eskolara?
- Keba! Hoba kalien. Kalbak-eta eitten gendun baia, nozipeñien. Nozipeñien bai. Eta gero aittek: ñooo!
- Kalba asko?
- Ez, asko ez. Keba! Nozipeñien.
- Kruzita: Lehen kalbak-eta eitten zien e!
- Oin, eitteko moduen?
- Jo baten hara, oin Idiga dauen lekure, hara fubolera atsalde guztixen joan giñen. Ta bagatoz etxerantz ta maixue. "Mekauen!" Geixorik gauzela errekadue bieldu te gero Ba bueno, beragaz- ta: "hombre, los enfermos aquí vienen".
- Nor zan hori maixue?
- Alonso. Manuel Alonso, don Manuel Alonso. Ona, bueno ta gero, don Mauro be bai, don Feliciano. Bueno, Don Feliciano gerrie pase ta gero eon da. Alabie, hor bizi de. Don Felicianon alabie, hor bizi de. Don feliciano be maixue izen zan gerra sasoién.
- Kruzita: Ta Mauro be bai.
- Don Mauro.
- Mauro Galán?
- Mauro Galán, "sí". Bai. Ta hantxe.

6. Bonbardaketa Burgo menditik

- **Erref:** GER-077/015
- **Iraupena:** 0:04:11. **Hasi:** 00:25:55. **Bukatu:** 00:30:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Bonbardaketa hasi zenean, Burgo mendian egon zen itaurrean; handik ikusi zuen guztia. Ikusitakoa eta sentitutakoa kontatzen du. Dena bukatu zenerako, gaututa zegoen. Amarekin, anaiarekin eta arrebarekin egon zen; aita eta anaia nagusia notariotzan egon ziren. Anaia Burgora joan zen eta aita Forura.

Transkripzioa

- Eta gero gerra sasokoa ze akordu? bonbardeoa ta?

- Jesus: Jo, bonbardeoa, bai. Mekauen Judas!

- Kruzita: “¿Cuál?”

- Jesus: El Bombardeo”.

- Kruzita: Ha, bonbardeoa.

- Jesus: Burgo goixen egon giñen.

- Kruzita: Hau honek akordetan da dana bonbardeoz: zenbat bonba jeusi zien, zenbat, zelan...

- Jesus: Burgo goixen eon giñen. Jan gendun goxetik, ez daitz nik ze ordu izengo zan. Bueno, atsaldien joaten giñen ittaurren ein biher dotela / bitela/. Artoak edo ze eraitten da oin aprillien? Bueno dana dala, behixen eurretik joateko, ittaurren palu bet hartunde. Nik sekule behixek ikusi bez, zer dan behixe. Joan nitzen ta halako baten nun datorren, handik itsosotik, Bermio paretetik, bueno Bermio, Laida, hortik itsoso partetik, abioi bet: “xiuxiuxiu”. “¿El alcauete!”. Etorten zan eguerdixen, beti bat, abioi bat pasetan, ba rekonozimientue-edo eitten ba. Ez daitz nik, baia abioie pase zan ta Muxikerantz. Bueltie emon eban, nun datorren abioie barriro. Ba kasurik be ez, ittaurren. Ta bonbie bota eban. “Mekauen diez!” Bota ebanien bonbie, hasten naz arrapaladan, piñudire!. Ez behixek, ez iñor bez. Jo piñudire! Ta harek, “Alfonso, ¿quién era aquel?”. Bertakoa be itxi behixek eta alde ein eban. Bonbak botetan hasi zien, bonbardeoa. Ta bota ebazan beratzi bonba. Ta beti joakeran; etorkeran beti libre. Gorozikera edo holan, bueltie hantxe emon eta: “iuiuiu, bounba!” Lelen-lelengokoa hor zubixen onduen jo eban. Gero, gero han San Juan Ibarrien. Ta gero ya ez naz akordetamn gero ya. Pues hasi zien botaten-botaten ta bota ahalien. Gaberako, zortzi t´erdixen tartien geldittu barik: etorten zien beatzi, joaten zie; beste beatzi etorri, ta joan; bota, bota ta bota. Danak negarrez, errezetan, bueno. Gabera, gautute ya. Bai, gautute ya, akabe zanien ya. Gernike suten eon zan-ta. Bueno!

- Ta familiakoak bitxartian?

- Bueno ni eon nitzen ama ta beste anaixe bategaz ta arrebiaz. Ta anaixe zaharrena, aitteaz eon zan notarixen laguntzen. Gero etorteko hara; ze Burgon egon giñen bezperatik. Holan tokeu zan ta jun giñen han, ez daitz nik zer dala- ta. Ta gabaz ya ez zien etorri, ez zien etorri; Juanito bai, osea anaixie etor zen, baia aitte ez. Ta galdute dauelakoan ta han. Klaro, ni ez naz, oin karguduten naz aman ta estutasune. Klaro, ez dator ta ez dator ta klaro ba pentsetan ya hilde dauela. Bonbardeoa, dana izen zan apurtzie-ta. Ta eon zan aitte horko Foruko karabixen, “la cantera” bueno bai. Bueno hara joan zan eta gero gaberako etor zen. Ta bueno batu giñen danok-eta bueno pozik- edo.

- Kruzita: Bai, danok junteu giñenien.

- Jesus: Bueno danak junteu giñenien pozik, baia han, ikusi ha sue. Aurrien euki gendun, holan aurrien. Dana, garra, buf! Bueno!

7. Bonbardaketa ostein: zerua goian eta lurra behean

- **Erref:** GER-077/016
- **Iraupena:** 0:01:05. **Hasi:** 00:30:06. **Bukatu:** 00:31:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ondasunen galera

Laburpena:

Bonbardaketan, Kruzitaren eta Jesusen familiak, bienak, etxe barik gelditu ziren. Ezin izan zuten ezer salbatu.

Transkripzioa

- Ta bixok etxe barik, ezta?
- Jesus: Etxe barik, bixok. Bai honek...Klaro, nik ez neban ezetu hau. Bixok, etxe barik. Giltze poltsikoan, baia...
- Zeren giltze?
- Kruzita: Tristie zan ha. Nik oin, oin akordeten naz: gure aitte ta amak, ze, ze pasa eben, orduen. Kalien: zerue goixen ta lurre behien. Ezebez!
- Jesus: Lurre behien, ezebez, ezebez!
- Ez eben ezebe salbeu?
- Kruzita: Ezebez, ezebez.
- Jesus: Ezebez! Ezta...
- Kruzita: Gure aittek atara eban makifñie-ta geuze parie baiña ostu eitten ebezan. Jentie...
- Jesus: Bueno, baia ostu barik be. Kasu baterako, gure etxie suten behetik goraiño. Egurrezkoa dana. Jo, ezin salbeu ezer! Ta joaten zan aitte hara begire ta esaten eban: "Han ez dau ezebe, dana dau erreta". Ta gero jausi da dana. Ganera ezebe-ezebe-ezebez. Zuek be etxien ezebez; oin taillerrien bai. Taillerrien, bai.
- Kruzita: Taillerra bai, salbe zan taillerra.

8. Ezer barik gelditu ziren, baina lana beti

- **Erref:** GER-077/019
- **Iraupena:** 0:01:13. **Hasi:** 00:33:35. **Bukatu:** 00:34:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Bonbardaketan zuten guztia galdu arren, ez zuten goserik ezagutu. Kruzitaren gurasoek denda jarri zuten eta Jesusen aitak notariotzan jarraitu zuen beharrean. Gerraostetik urte batzuetara notariotzan behar asko egon zen. Presoak ekarri zituzten Gernikara eraikin berriak eraikitzeko.

Transkripzioa

- Bueno, orduen eurrera urten zenduen?
- Kruzita: Holan urten gendun aurrera. Ta Nik Jaingoikoari eskerrak, ez dot paseu goserik esaten dabena batzuk, gosie. Nik ez dot paseu.
- Jesus: ezta geuk bez. Notarixe osorik plante zan, gelditu zen ta aitte bizi izen zan, segidu zen ta gero, biher gitxi baiña astiro-astiro-astiro-astiro ha be eurrera. Eurrera bota gendun.
- Kruzita: Klaro. Gero ta biher gehixau. Etxiek eitten zan ta gero etxie saldu ta.
- Jesus: Zenbat eta etxe gehixau ein, gehixau saldu te biher gehixau. Bueno.
- Zuen aittek sasoi baten, gerraostien bihera topera, zuen aittek?
- Jesus: Bueno, gerraostien ez. Gerraostien, apurtute eon zan dana. Gero urte batzuk barru, ya hasi zenien eitten etxiek. Ze karo, hemen eon zan Gernike geldi ba bost-sei urte ezebe ein barik, gitxienez. Gero, "Debastadas"ekoak etorri zien, harek presoak. Harek eon zien hor Agustifñotan.
- Kruzita: Bai, presoak ei eben hamen, etxiek-eta, Erdiko kale guztixeta presoak ein eben. Grazixek hareri.

- Jesus: Grazixek? Bueno, grazixek. Harek izen ez bazien be, beste batzuk be ingo eben. Baia beno, dana dala. Bai.

9. Hiru urteren ostean bueltatu ziren Kortezubitik Gernikara

- **Erref:** GER-077/020
- **Iraupena:** 0:02:38. **Hasi:** 00:34:48. **Bukatu:** 00:37:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera

Laburpena:

Jesusen etxeok Kortezubiko Lendara joan ziren bizitzen; handik hiru urtera bueltatu ziren Gernikara, San Juan kaleko tejabana batera. Kortezubin bizi zirela ere, egunero etortzen ziren Gernikara, lanera zein eskolara.

Transkripzioa

- Eta zuek estaziñoan etxe barik geratute?
- Jesus: Ezebez, ezebez! "La palma de la mano, nada".
- Kruzita: Hantxe ein gendun guk txabolie.
- Ta gero nun bizi ziñien, ba?
- Jesus: Kortezubin.
- A, bai, nun?
- Jesus: Kortezubin, Lendaganien. Lenda. Horregaittik ezetzeon dotez nik harek Piperrenekoak. Barrutibaso be bai. Bai.
- Lendaganen?
- Jesus: Lendaganen. Anjelan onduen. Anjela, Pedro, ha mantxue, Pedro Malaxetxebarria, "los de...".
- Mateo eta Miren-eta?
- Jesus: Miren ta Mateo ta horrek, klaro. Horren seme-alabak die horrek.
- Malaxetxebarria.
- Jesus; Auzuaz, parez-parez egon giñen han bizitten hiru urte. Gero Gernikera, horra, horra "Calle San Juan". Baia ha tejabanie izen zan, ha. Tejabanie. Han Legarre zaharrak euki eban.
- Kruzita: A bai. Pedro Arrietak-eta euki eben dendie, hor.
- Jesus: Baiña, ha etxie zan Legarre zaharrana.
- Kruzita: "Aiuntiz".
- Jesus: "No, Aiuntiz nieto". Oseake, harek han euki eben "taller de...". Errementarixe.
- Kruzita: "Ah, sí". Errementarixe.
- Jesus: Ta hantxe atzeko partien ein eben tejanabatxu bet etorteko. Ze egunaro- egunaro aitte etorten zan. Artoanien jaten eban aittek, Artoanien Errenterixen. Han taberna bat eon zan, Artoana. Karo etorten zan goixien biherrien, jan Artoanien ta gero, atsaldien, bueno gabaz etxera. Ta gu be etorten giñen ta goixien bakarrik egoten zan eskolie. Eskolie Kortezubittik Gernikera; zortzi t´erdietan ya hartzen gendun, hasten zan edo beatzixetan, beatzixetan. Ordu batak artien ta atsaldien jai. Ta egunaro-egunaro-egunaro Gernikera, etorri ein biher eskolara. Ta bizi han. Ta etxie haiziek, eroan.
- Bizimodu gogorra.
- Jesus: Gogorra.
- Kruzita: Gogorra, "ya lo creo".

- Jesus: Oin kargutu eitten zara ze paseu zan; ze, karo gu umiek-eta jokatu, ta bestie-ta baia gure aittek barruen euki eben dana.

10. "¡A limpiar culos a moros!"

- **Erref:** GER-077/022
- **Iraupena:** 0:02:24. **Hasi:** 00:38:10. **Bukatu:** 00:40:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Kortezubiko andre bat "Peka" Gernikara joan behar izaten zen beste batzuekin militarren-eta zikinkeriak, kuartela... garbitzera. "¿A dónde vas Peca?" esan eta "¡A limpiar culos a moros!" erantzun ei zuen behin.

Transkripzioa

- Kruzita: Kortezubiko batek, "¿cómo es aquella?".
- Jesus: La Peka?
- Kruzita: Peka. Haixe, "Arrien, el marido Arrien, era".
- Jesus: Arrien, bai. Gure letxerie zan.
- Kruzita: Holan, pekaATEGAZ andra bat, bera guapie. Ramon, euki eban semie. Igez-edo, hil zen. Hamen Gerniken bizi zen.
- Jesus: Saladie bera!
- Kruzita: Ta hareri, ha baldiegaz etorten zan Kortezubittik
- Zegaz?
- Kruzita: Baldiegaz. Bakotzak bere baldie eroaten gendun hara. Ta: "¿a dónde vas Peca?"
- Jesus: Nire amak, nire amak esan otsan, ze ha gure letxerie zan. Ta famosie bera. Bera ta beste, ez dakit nik dozena bat ingeru han, Gernikerantz. Goixien, goixetik; zortzirek edo zortzi t´erdixetan-ta. Ta gure amak ba kanpoan, etxie txikixe-ta. Bueno han kanpoan ta ezeune. Ta: "¿a dónde vas Peca?", "¡A limpiar culo a moros!".
- Kruzita: "¡A limpiar culo a moros!" karo, moroak ein bezen kakak garbittuten.
- Jesus: Eleizie garbittuten. Andra Mariko eleizie, dana eon zan, baia bueno! Ni sartun be ez nitzen eleizara.
- Kruzita: "Y en los Agustinos también".
- Jesus: "En los Agustinos hubo hospital".
- Bai, ospitala.
- Jesus: "Hospital. Aquí, no". Hamen moroak kuartela eukitten eben. "En los esto". Bueno.
- Baia zuen familixen, danak libre?
- Gure familikorik ez zan egon.
- Gure familikorik be ez. Danak.
- Ta hil be ñor bez edo lagunik edo auzokorik-edo?
- Jesus: Ez, ez.
- Kruzita: Gernikarrak bai, nik ezetzen izen dotaz. Baia ya karo andra nausixek izen zienak joan zienak horra garbitzen. Ze klaro, ni akordetan naz ni batzokixen. Ba joan zan batzokixe ein zanien lelengoz hamen, ba joan zien matrimoniñoak batzokire pozik. Ai, batzokixe ikusten. Ta batzokixen kortiñek ipintten eon zan bat, ta faziste handixe ta esan eban, esan otson gizonari: "guazen gizona kanpora. Guri agintzen horixe, eurek joan ziñien garbitzen moroan kakak, ha eon zan jefa. Agintzen. Ta oin

batzokixen be bera kortiñek ipintten, bera agintzen batzokixen, be? Guazen!”.

11. Beraien tailerlean jarri zuten lehen zinema

- **Erref:** GER-077/024
- **Iraupena:** 0:00:59. **Hasi:** 00:41:35. **Bukatu:** 00:42:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Alderdien egoitzak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ondasunen galera
- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Bonbardaketan batzokia erre egin zen. Elvira Iturriren txaletean, falangisten egoitza jarri zuten, Kruzitaren aitaren taileraren aurrean. Euren tailerlean, zinema-aretoa jarri zuten, Gernikako lehena.

Transkripzioa

- Jesus: Bueno ba batzokixe erre ein zan. Gerniken ez zan egon.
- Kruzita: Batzokixe Gerniken erre ein zen, baia akordeten naz ni hamengo Elvira Iturrik euken txaleta geldittu zen osorik eta ondo. Ta hara sartu zien falanjie ipin eben han, falanjie ipin eben.
- Jesus: Falanjie, han falanjie ipin eben.
- Kruzita: Falanjie ipin eben ta bizitzen be sartun zien ba euren ideakoak.
- Zuen tailerlean aurrien?
- Jesus: Parez, parez, parez.
- Kruzita: Gure tailerra, eurek klaro, uzabak, baia jenero guztixe ez.
- Jesus: Gero, ziñie monteuan eben han. Ziñie ipiñi eben, han. Zuen tailerlean, ziñie montau eben.
- Kruzita: Ziñie montau eben. “Karanban” ziñie. Antziñie lehenego ziñie hamen ein zana? Gure tailerlean ipiñi eben.
- Jesus: Han aurrien, bai. Tailerra.
- Kruzita: Euren zan, e!
- Jesus: Izetex etxie euren.
- Kruzita: Gu rentan egon giñen.
- Jesus: Baia, ha beterik eon zan: egurre ta materixela ta herra mintteket-eta, baia.
- Kruzita: Ta asko, materiel asko geldittu zen.

12. Bonbardaketa osteko Erdiko Kalea

- **Erref:** GER-077/025
- **Iraupena:** 0:03:12. **Hasi:** 00:42:34. **Bukatu:** 00:45:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Zapatagintza
- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera

Laburpena:

Kruzitaren aita abarkak-eta konpontzen aritzen zen dendan. Geltoki ondoko txabola batean jarri zuten lehenengo denda, presoek Erdiko kalea eraiki aurretik. Hasiera batean estatuarenak ziren dendak, baina gerora saldu egin zituzten. Hainbat denda eta taberna zabaldu ziren bertan: beraiena "Peio", Pio, Boyra, "Ferretería de los alemanes", "Surtidor bilbaíno", Sebera, Ojanguren, Elvira, Zuñiga, Adela Garteiz, Carmen Zabaleta, Pilarren taberna, Blaskoren tabako-almazena, Melchorren taberna... Presoei eskerrak berreraiki zen Gernikako herria.

Transkripzioa

- Ta gero zure aittek be dendan eitxen eban biher?
- Kruzita: Gero gure aitte ba gero mendixetan be bai.
- Jesus: Abarkak-eta konpontzen.
- Kruzita: Ta konpontzen ebazan dendan. Klaro, orduen ba gomazkoak apurtu eitten zien. Ta konpontzen eban gomazko abarkak eta zapatak-eta konpontzen eban dendan. Hor gure dendan. Ekarten ebenien igual zuloagaz-ta ta aittek arregleten ebazan danak. Partxie ipintten eutsen.
- Ta ze denda gehixau eon zien Erdiko kalien?
- Jesus: Baiña noiz? Ordun, bapez.
- Gerraostien, zuek dendie jarri zenduenien?
- Kruzita: Guk dendie lelengo esan dotsut /esantsut/ txabola baten estaziñoan. Ta gero ein ebezenien presoak, presoak ein ebenien Erdiko Kalie, hartu gendun denda bat.
- Erosi ein zenduen?
- Kruzita: Gero, erosi ein da.
- Jesus: Errentan "no daban primero"?
- Kruzita: "Primero, renta pero luego, vendieron. Lelengo, rentan eta gero saldu.
- Jesus: Errentan, danak: pisuek eta lonjak eta danak. Ez eben saltzen.
- Kruzita: Dana saldu eben, gero.
- Jesus: "Eso era del Estao".
- Kruzita: Ganera prezixo onien saldu ebien. Osea...
- Ta ze denda gehixau eon zien?
- Jesus: Gehixau ba Erdiko kalie osue.
- Erdiko kalien eon zien ba: Pío, Boyra be eon zan baia oin, Boyrak dekon beste dendie, Pío zan, han. Gero han "Ferretería de los Alemanes" be bai eon zan.
- Jesus: "La nueva bolsa".
- Kruzita: Gero, eon zien "Surtidor Bilbaíno". Horrek ez zien gernikarrak. Eurek ez dakit nungoa zan bera ta andrie, Kortezubikoa zan. Ta gero Sebera, "Sebera también". Harek, Muxikekoak Sebera-ta eon zien.
- Jesus: Beste partien Ojanguren, Elvira...
- Kruzita: Esto, Zuñiga ta Adela Garteiz. Esto, Elorriane eon zan lekuen, lelengo eon zan Carmen Zabaleta.

13. Errazionamendua; Pasealekuko dendak

- **Erref:** GER-077/027
- **Iraupena:** 0:04:04. **Hasi:** 00:47:27. **Bukatu:** 00:51:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Errazionamendu garaian Jesusek bi bider hartzen zuen jeneroa: Gernikan eta Barrutian (Kortezubi). Bonbardaketatik 10 bat egunetara etxe batean jateko pila eman zioten. Dendetan ez zen ia ezer egoten saltzen; hala ere, soldaduek beti zuten zer jan. Errazionamenduan ematen zieten ogia beltza zen. Gernikan Meliton Martijarenean, Santos Uriberenean, Escuderoenean eta Pedro Arrietarenean hartzen zuten errazionamendua. Pasealekuko arkupeetan dendak jarri zituzten bonbardaketa ostean: janari-dendak, ile-apaindegia, teladenda...

Transkripzioa

- Zuek esan dozue goserik ezetz, baiña razionamentue be euki zenduen.
- Jesus: Razionamentue bai.
- Kruzita: Razionamentue ene! Akordetan naz ni.
- Jesus: Ni beti tranpak eitten; leku bittera-ta, ene! "En Barrutia, en Barrutia", han kolan ipiñi te: "zu, ez zara gernikarra?", " bai, baia hamen bizi naz".
- Hori, nun?
- Jesus: Han Barrutin.
- Piperrenen?
- Jesus: Bai. Bueno, Piperren bestien. Bestiek euki eban dendie. Piperrene ba, baserrikoa zen ta bestiek euki eban tabernatxue ta dendie. Ta, han emoten eben: arroza, kafe, galletak-eta. Bai ta bueno, hantxe kolan. Ta: "Zu ez zara hemengue!", "bai, baia hemen bizi naz eta hemen jaten dot nik". Ta, arpeixe, enne! Holako txikixe izenda, baia leku guztietara. Ah! Ta baitte be, joaten nitzen, bonbardeoa paseute hamar egun, jatekoan bille. Eon zien alemanak eta italianuek. Italianuek egon zan han Goixezko Erreterixen? Han alemana bizi dan, bueno, lehen, hau izen zan "éste, ¿cómo era aquél, donde Bortxes vivió, el mayor?".
- Kruzita: "Ah, sí", Isidoro Leon.
- Jesus: Isidoro Leon. Hantxe, apur bet goratxuau. Han, euki eben "para las baterías", dana armamentue ta harek ingeru guztixek. Hartu kapazo bat nik "ri-ra, ri-ra, ri-ra", jatekuen bille. "Ez dekogu etxie, dana erre jaku. Beittu, hor bizi izen nitzen, dena erre doskue ta ez dekogu ze janik, ez ze...". "Ra-ra-ra-ra" toperaiño gaztaiek, latak, dana! ogixe. Danak niri begire, ia banator jateko. Baserrixen be, ez zan egon, e! Bueno, apur bet, urune ta ze esango dotsut ba? Eon zan apur bet, baia danak niri begire. Ta, nik danga, bueltie emon ta dana jateko: gaztaie, "no sé lo que había, todo, latas de escabeche", dana. Baia soldadue bai ondo. Harek, bai euki eben jatekoa baiña dendetan, ez. Ez zan egon ze janik.
- Kruzita: Ez zan egon ze saldurik bez.
- Jesus: Ze saldurik bez, karo.
- Kruzita: Gero razionamentue botaten eben. Olixoa be razionamentuen. Ogixe be, baltza "de yuca"-edo, ze zan? Ogixe txarra.
- Jesus: Ha, ogixe zatittu, puf! "Yuca o garbanzo o ahora me acuerdo cómo era".
- Ta Gerniken nun hartzen zenduen errazionamentue?
- Jesus: Razionamentue ba, eon zan, Melitón Martija "que se le quedó...?"
- Kruzita: Santos Uribe.
- Jesus: "Santos Uribe que hizo la esto".

- Kruzita: Escudero, be bai.

- Jesus: "Escudero, luego Pedro Arrieta y esos también pero eso fue más tarde porque hicieron..."

- Kruzita: Baia joaten giñen, gauze batzuk igual Lurgorrin.

- Jesus: Lurgorrin ta beste batzuk, ze esango dotsut? Hemen. Karo, dana apurtute eon zan.

- Kruzita: Ni akordetan naz; galletak be, razonamentuen. Baia joaten giñen Lurgorrireño igual galletan bille ta kamiñoan galletak jan. Kamiñuen akabeu galletak.

- Jesus: Pasilekuen dendak ipin ebezen. Han...

- Kruzita: Bai. Oin, Pasielekue dauen lekuen? Terzera edad dau han? Ha buelta guztixen, dendatxuek ipiñi ebezan. Denda asko han. Pelukerixie be bai.

- Jesus: Ipiñi ein biher. Hogei edo gehixau. Bai, bai asko! Grazixek harexeri ze, ostantzien nun erosi be ez zan egon.

- Kruzita: Ta han ultramarinos Galok be bai.

- Jesus: "Galo, la de Udetxea también tenía tienda".

- Kruzita: "Aquélla de telas". Ta, Escudero.

- Jesus: Bai, bai.

14. Dendan, zapan borlak egiten, josten...

- **Erref:** GER-077/028
- **Iraupena:** 0:02:56. **Hasi:** 00:51:31. **Bukatu:** 00:54:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako lanak
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskolaz aparteko ikasketak

Laburpena:

Kruzita Otazuaneke eskola partikularrean eta Bareñorenean egon zen kontabilitatea ikasten. Jesusek ere bertan ikasi zuen kontabilitatea. Beranduago josten ikasten ibili zen. Etxeko dendak zapan borlak egiten zituen. Denda gutxi zeuden sasoi hartan eta asko saltzen zuten. Gerora denda zegoen lekuan "Omago txiki" taberna jarri zuten.

Transkripzioa

- Kruzita, zu eskolan nora joan ziñen?

- Kruzita: Ni hamen eskolan lelengo joan nitzen Otazuarena. Eskola partikularrera, Otazuarena. Ta gero handik Otazuaretik, han ibil nitzen ez dakit zenbat urte Otazuani, ta gero joan nitzen Bareño kontabilidadera. Bareñok Santa Klaran euki eban. Ta gero Iruña goixen, han txoritokixen euki eban, ta hara. Hau be joan zan hara nigez, hara kontabilidadera.

- Ba Iñaki be bai, Solaguren?

- Kruzita: Iñaki be, bai. Bai.

- Orduen, hirurok batera joan ziñien?

- Kruzita: Bai, batera joan giñen.

-Ta, gero bihera ein zendun hortik zuk?

- Kruzita: Ez. Ez dot iñoz ein. Beti dendan etxien. Ez dot ein, Gero, kosturera hasi nitzen Errenterixen, Pilar Ajuriarenera. Zure tia, osea Gregori be han ibilli zen, nigez josten. Josten ikesten-ta. Ta gero ba, dendan laguntzen: zapak, borlak eitten genduzen zapantzako; ze, ekarten ebezan

zapak konpontzen. Igual ya gastaute-ta. Ekarten ebezan dendara ta borlak ein biher. Ta, nik eitten nebazan borlak, dendan.

- Jesus: Gorrixek!

- Kruzita: Hori etxien lagundu ahal dala.

- Eta zelan eitxen zien zapan borlak?

- Kruzita: Gero gure amak, oseake aittek eitten eban zuletu zapie ta gero gure amak euki ebazan herramintta batzuk, eta harekaz kolokau hamen borlak.

- Jesus: Josi, josi.

- Kruzita: Begixen... ta asko ekarten ebazan konpontzen-ta holan. Barrixek be saltzen genduzen. Mantak be bai. Ta mantak be josi eitten ebien, eitten gontsen goixen, holan, lana gorrixegaz. Ta, ha erakutsi eusten niri amak, eitten. Sasp txarrien, ze beti mantak josten ta denporarik be ez olgetan joateko. Ta gero hori, ta dendan, orduen, bai.

- Jesus: Taillerra, taillerra josten.

- Kruzita: Orduen ganera asko saltzen zan dendetan. Denda gitxi eon zien. Denda asko be ez-ta. Asko, baserrittarrak, baserrittarrak gehixen euki eben dirue be. Eurek ekarten ebezan plazara saltzeko-ta. Ta bueno, atara eban gure amak bizimodue eurrera.

- Dendie noz arte euki zenduen?

- Kruzita: Ba dendie euki gendun, gero bakizu Omagito ta ez dakizu gauzak, Erdiko kalien? Ha ixen zan dendie, gurie. Erdiko kalien Omagito dauen lekuen.

- Jesus: Bueno, Omagito ez da oin.

- Kruzita: Oin dau esto, Bolibar. Bolibar haixe. Haxe Bolibar zan gure dendie.

15. Jolasak, paperezko pilotak...

- **Erref:** GER-077/030
- **Iraupena:** 0:02:05. **Hasi:** 00:55:45. **Bukatu:** 00:57:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

Umetako jolasak: "a marros", tabak... Gaur egungo umeek gauza asko zituzten, beraiek ez zuten jostailurik. Kruzitak erregeek partxisa eta eskolarako maleta ekarri ziotela gogoratzen du. Pilotak paperez egiten zituzten. Pasealekuko arkupeetan esku-pilotan aritzen ziren mutilak.

Transkripzioa

- Olgeko zenduen?

- Kruzita: Bai ene! Nik asko jolastu dot, asko. Primeras, Segundas-ta, Marros-da. Asko.

- Marros?

- Kruzita: "A marros" redondel batzuk eindde ta bota pelotie bota, ta korriduten hartu orduko-ta. Horrek geuzek, ene! Orduen ganera, ezta... Oingo umiek, dekez bizikletie, este hau bestie, baloiek onak danak. Orduen? ya-ya, ez gendun euki horrek geuzek. Jugetiek, ni akordeten naz ni azkenengo urtie ein nabienien, inozente, Erregiek pentsa nebazan...Ez naben jakin orduen Erregiek nortzuk dizan. Ta egin ostien /eistien/ partxis bet. Ipiñi eisten /ipiñesten/ Erregiek eta maleta, egurrezko maleta bat eskolarako.

- Askok hori bez e!
- Kruzita: Haxe.
- Jesus: Pelotoie.
- Kruzita: Oingo umiek gure daben guztixe deke: ordenadorak olgetarako, mobbille, ene!
- Jesus: Lehen fubola. Pelotoie, pelotoie ta pelotoie.
- Bai, zuek bai?
- Kruzita: Ta pelotak be igual laniagaz eindde-ta.
- Jesus: Papelagaz be bai. Zapatak apurtu arte. Zapatak be merke eon zien, antza; ni ez naz akordetan, baia. Ta, gero, pues...
- Papelegaz?
- Jesus: Bueno, papelaz ein bolie ta lotu kordela.
- Kruzita: Papelagaz lotu.
- Jesus: Astelehenetan, platanuek ekarten eben, ta holako paper berde bat, lodixe eukitten eban. Eta hareri begire, begire, pelotoie eitteko. Gero, hori txirlora antzekoa, platanotan artien etorten zan. Haregaz bete eta benga! Ez zan egon, ez pelotarik ez ezebe. Benga! Gero eskure bai, pelotaka han arkupietan.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2026-03-26

CC-by-sa | Ahotsak.eus
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com